

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

№11
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 310 sahifa,
4-noyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Oilaning maktabgacha yoshdagi bolalar estetik tarbiyasidagi o'rni	24
<i>Abdullayeva Ma'sudaxon Abdubannayevna</i>	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarini pedagogik faoliyatga metodik tayyorlash texnologiyalari	27
<i>Abdubannoyeva Muxlisaxon Iqboljon qizi, Abdullayev Alibek Qodiraliyevich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida bulutli xizmatlardan foydalanish zaruriyati	30
<i>Abdullayev Alibek Qodiraliyevich, Turdaliyeva Muslimaxon Jahongir qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida fortepiano chalishni o'rgatish metodikasi	34
<i>Abduvaxobova Nilufar Abdumannon qizi</i>	
Maktabda fizika fanini o'qitishda innovatsion yondashuv	38
<i>Alinazarova Mahfuza</i>	
Tasavvufdagi "komil inson" konsepsiyasining hozirgi ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv sifatida talqini	43
<i>Aqilxonov Saidolimxon Abdurashid o'g'li</i>	
Tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish omillari va pedagogik shart-sharoitlar	48
<i>Choriyeva Gulbaxor Shotemirovna</i>	
Robototexnika fanini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanib mustaqil ta'limni tashkil etish	53
<i>Elmonov Sirojiddin Mamadiyarovich</i>	
Xalqaro baholash dasturlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash bo'yicha jahon tajribasi	58
<i>Ergasheva S. T.</i>	
Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlar orqali o'quvchilarning kognitiv salohiyatini rivojlantirish	61
<i>Eshmamatova Dilnoza Jovli qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy salohiyatini oshirishda tarbiyachi mahorati	64
<i>Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi</i>	
Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishni takomillashtirish	68
<i>Hojikarimova Gulasal Tadjaliyevna</i>	
Xorijiy talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda elektron platformalar yaratish	71
<i>Jo'rayeva Matluba</i>	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun raqamli ta'lim muhitini modellashtirish va uning samaradorlik omillari	74
<i>Komilova Z. X.</i>	
O'qituvchi kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati	80
<i>M. Yu. Mahkamova</i>	
Psixologiya fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va talabalarda tahliliy fikrlashni shakllantirish masalalari	86
<i>Madazizova Difuza Raxmatullayevna</i>	
Integrating Listening and Speaking Skills in ESP (English for Specific Purposes) Classes	90
<i>Madina Tilavova</i>	
Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida neyropedagogik yondashuvlar	94
<i>N. O. Saidova</i>	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida radiologiya fanini o'qitishda raqamli texnologiyalarning metodologik roli	99
<i>Nazarova Gulchexra Shuxratdjonovna</i>	
Ijodkorlik tushunchasining mohiyati va uning ta'limdagi roli	103
<i>Ochilova Dilbar Isroilovna</i>	
Alaliyani boshqa nutqiy nuqsonlar bilan farqli xarakteristikasi	108
<i>Oripova Zilola</i>	
Ingliz tilini o'qitishda suggestopediya metodini joriy etishning samaradorligi	113
<i>Pulatova Sitora Abdurazzoq qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalari menejerlarining kasbiy-boshqaruv kompetentligi tushunchasi va uning tarkibiy qismlari	118
<i>Qarshiboyev Sharof Egamnazarovich</i>	
Koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishning yosh badmintonchilar texnik-taktik tayyorgarligiga ta'siri	122
<i>Qurbanova Ilmira Alisher qizi</i>	

Blended Learning	125
Quvandikova Xadicha	
Fizika darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish	129
Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li	
"Qurilish jarayonlari texnologiyasi" fanida loyihalash kompetentligining tarkibiy tuzilmasi va uni raqamli ta'limga moslashtirish	135
Raxmonova Nazokat Umaraliyevna	
Vitagen texnologiyalar asosida talabalar mediamentalitetini rivojlantirishda sun'iy intellekt (AI) dasturlaridan foydalanishning tahliliy modeli	140
Rustamova Nodira Rustamovna	
Talabalarda kooperativ ta'lim asosida motivatsiyani rivojlantirish usullari	145
Sitora Toshmatova	
STEAM yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishning zaruriyati	149
Tashibekova Munajat Xoshimovna	
Musiqqa ta'limining pedagogik asoslari va metodik tizimi	153
Toshpulatova Saida Kuzibaevna	
Texnologiya fanini o'qitishda eng samarali metodlardan foydalanish	158
Turdiyeva Shahzoda Eshdavlat qizi	
Enhancing University Students' Self-Directed Learning Through Edtech Tools	161
Ulasheva Lobar	
Fanlararo loyiha ishlarini tashkil etish orqali o'quvchilarning dizayn fikrlash salohiyatini oshirish	164
Valiyeva Nargiza Athamboyevna	
Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari	169
Xakimova Sarvinov Sharifjon qizi	
Sun'iy intellekt asosida yaratilgan ta'lim platformalari: samaradorlik tahlili va pedagogik yondashuvlar	173
Xanbabayev Xakimjon Ikramovich, Erkinov Jasurbek Hasanjon o'g'li	
Tasavvufdagi "muhosaba" va "tafakkur" amallarining o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida qo'llanilishi	176
Xoshimov Nuriddin Mamadaliyevich	
Milliy sport va ommaviy o'yinlarning badiiy-estetik ahamiyati	182
Yaxyayeva Sojida Abdurahimovna	
Ota-ona mehrining bola psixologiyasiga ta'siri	185
Yulchiyeva Shohsanam Dilshod qizi	
Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda qo'llaniladigan innovatsion usullari samaradorligi	189
Ahmedova Nargiza Muzaffarovna	
Факторы, сдерживающие развитие науки в контексте требований к диссертационным работам	193
Зайналов Жахонгир Расулович, Нурмухамедов Аббос Мамадалиевич, Шадманов Камолиддин Кажакджанович, Самигова Нодира Хамидуллаевна	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	197
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна	
Психологическая консультация: современная практика, задачи и перспективы развития	203
Раупова Шохида Ахроровна	
Подготовка будущих педагогов к инклюзивному обучению детей с ограниченными возможностями здоровья: задачи и перспективы	207
Сайфутдинова Насиба Нурматовна	
Формирование иноязычной грамотности у курсантов военных вузов: социально-психологические факторы	211
Сулейманова Нилуфар Камиловна	
O'qituvchi shaxsiy kompetensiyasining mohiyati va pedagogik faoliyatdagi o'rni	214
Abdiraxmonova Guliston Muzaffar qizi	
Bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonining milliy va umuminsoniy tamoyillari	218
Abdumutalipova Gulshodaxon Nurbek qizi	
Fuqarolik jamiyatida huquqiy madaniyat va uni rivojlantirish jarayonlari	221
Abdusalimova Shaxnoza Quduratullayevna	
Ta'lim menejmenti tizimida o'qituvchining nutq madaniyatini rivojlantirish strategiyalari	224
Abduxalilova Iroda Nozimxonovna	

O'zbekistonda yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalashda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"ning ustuvor vazifalari	229
Abirova Umida Nazarovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim sharoitida differensiyalashtirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etishga o'rgatish (kompetentligini shakllantirish/rivojlantirish) usullari.....	232
Adhamova Diyora Sanjar qizi	
Musobaqa faoliyati samaradorligini oshirishda sambochilarning energiya sarfi va tiklanish mexanizmlari tahliliy	239
Tangriyev Abdukarim Tovashevich	
Aksiologik yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining harakat faolligini takomillashtirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati.....	244
Hafizov Shahriyor Shavkatovich	
Bo'lajak tarbiyachilarning transversal: tanqidiy va innovatsion fikrlash kompetensiyalari	248
Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi	
Axborotning gnoseologik mohiyati.....	256
Kamolova Munajatxon Jaloldinovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish yo'llari	259
Mamatova Aziza Bo'riboyevna	
Akademik litseylarda kimyo fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	262
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich	
Pedagogik oliy ta'limda talabalarning kasbiy ijtimoiylashuvini korporativ madaniyat asosida rivojlantirish metodikasi.....	267
Maxkamova Dilafruz Aliyevna	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun xorijiy tillarni o'qitishda lingvomadaniy yondashuv	271
Normamatova Kamola Gulmamat qizi	
O'zbek tili izohli lug'atida iboralarning grammatik tavsifi (bosh komponentli iboralar misolida).....	274
S. Sh. Azamatova	
Oila instituti va gender tenglikni ta'minlashning ijtimoiy-huquqiy muammolari	277
Salayeva Aziza Muhammadmurot qizi	
Gender yondashuv asosida talaba-qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning namunaviy mezonlari.....	282
Xolova Mohigul Shavkatovna	
Pedagogika yo'nalishi talabalari huquqiy savodxonligini rivojlantirish metodlarini takomillashtirish.....	287
Xudoyberganov Atham	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik komponentlikni TRIZ texnologiyasi yordamida rivojlantirish	291
Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Fayzullayeva Nazokat Uchqun qizi	
Цифровизация и трансформация образования как социально-педагогическое явление	295
Кадирова Наргиза Азаматовна	
Методика формирования креативного мышления у студентов-филологов на основе проблемно-ориентированных заданий (на материале английского языка)	298
Мамырбаева Дина	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	304
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна	

AXBOROTNING GNOSEOLOGIK MOHIYATI

Kamolova Munajatxon Jaloldinovna

Andijon davlat pedagogika instituti,
Pedagogika va psixologiya kafedrası tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada axborotning tabiati uning gnoseologik asoslari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, uni olish va turli vaziyatlarda qo'llashga ta'sir ko'rsatishi haqida so'z boradi. Ta'lim amaliyoti taraqqiy etib borgan sari o'quv dasturlarini samarali rejalashtirish va amalga oshirish uchun bilimni shakllantiruvchi tamoyillarni anglab yetish muhim ahamiyat kasb etadi. Asosiy epistemologik qarashlar va ta'lim kompetensiyalarini rivojlantirish o'rtasidagi muhim aloqadorlik bu qarashlar pedagogik usullar hamda baholash strategiyalarini qanday belgilashini ko'rsatib o'tadi. Bundan tashqari, yangi shakllanayotgan kognitiv semantika sohasi bilim haqidagi tushunchamizning dinamik o'zgarishlarini hamda unga xos metafizik asoslarning rolini yoritib beradi.

Kalit so'zlar: axborot, bilim, oliy ta'lim, gnoseologiya, epistemologiya, pedagogika, ta'lim, baholash.

Abstract: This article discusses how the nature of information is closely related to its epistemological foundations, which influence its acquisition and application in various situations. As educational practice develops, understanding the principles that shape knowledge becomes essential for the effective planning and implementation of curricula. The important connection between basic epistemological views and the development of educational competencies shows how these views determine pedagogical methods and assessment strategies. In addition, the emerging field of cognitive semantics sheds light on the dynamic changes in our understanding of knowledge and the role of its inherent metaphysical foundations.

Key words: information, knowledge, higher education, epistemology, pedagogy, education, assessment.

Аннотация: В данной статье рассматривается тесная связь природы информации с её эпистемологическими основами, влияющими на её усвоение и применение в различных ситуациях. По мере развития образовательной практики понимание принципов формирования знаний становится необходимым для эффективного планирования и реализации учебных программ. Важная связь между базовыми эпистемологическими воззрениями и развитием образовательных компетенций показывает, как эти воззрения определяют педагогические методы и стратегии оценки. Кроме того, развивающееся направление когнитивной семантики проливает свет на динамические изменения в нашем понимании знания и роль его внутренних метафизических основ.

Ключевые слова: информация, знание, высшее образование, эпистемология, педагогика, образование, оценка.

KIRISH

Bilish nazariyasining axborotni tushunishdagi o'rni beqiyosdir, chunki u nafaqat bilimni anglashni, balki uni baholash metodologiyasini ham shakllantiradi. Gnoseologik yondashuv o'qituvchilar va talabalarga akademik doiralarda tarqatiladigan ma'lumotlarning asoslarini tanqidiy baholash imkonini beradi. Falsafiy qarashlarning ta'lim amaliyoti bilan o'zaro bog'liqligi o'quv dasturlarini ishlab chiqish jarayoni, shuningdek, intellektual o'sish va ijtimoiy rivojlanish bilan mushtarak kechishida yaqqol namoyon bo'ladi. Bundan tashqari, epistemologik asoslardan to'g'ri foydalanish axborotni o'rganishga nisbatan turli yondashuvlarni farqlashda muhim ahamiyatga ega. "Agar gnoseologiya umuman bilish haqidagi ilm bo'lsa, epistemologiya esa asosan ilmiy bilish to'g'risidagi fandir." Shunday qilib, mustahkam epistemologik yondashuv axborotning murakkabliklarini tushunish uchun ajralmas bo'lib, ilmiy tadqiqot nafaqat bilim hosil qilishni, balki uning turli fanlar doirasida qo'llanilishini ham asoslashni ta'minlaydi.

Gnoseologik yondashuvning asosiy tamoyillari

1-rasm: Gnoseologik yondashuvlarning asosiy tamoyillari

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bilim va axborot o'rtasidagi murakkab aloqa ta'lim va bilish jarayonining gnoseologik asoslarini tushinishda muhim o'rin tutadi. Bilimni ma'lum bir doirada kontekstlashtiriladigan, talqin etiladigan va qo'llaniladigan ma'lumotlarning tizimli majmuasi sifatida qarash mumkin. Bu o'zaro ta'sir shuni ko'rsatadiki, axborot tanqidiy baholanib, sintez qilinmaguncha bilimga aylanmaydi va o'z-o'zidan qiymatga ega bo'lmaydi. Ta'lim sharoitida epistemologik qarashlar va o'quv dasturlari amaliyoti o'rtasidagi muvofiqlik bilimlarni o'zlashtirishni rag'batlantirish uchun ma'lumotlardan qanday foydalanish kerakligini belgilaydi, chunki o'qituvchilar baholashning murakkabliklarini yengib o'tishlari lozim. Bundan tashqari, ushbu munosabatni fenomenologik nuqtayi nazardan o'rganish shaxslarning ma'lumotlardan ma'no anglash va yaratishning nozik usullarini ochib beradi.

Fenomenologik Yondashuvning Asosiy Tamoyillari

2-rasm: Fenomenologik yondashuv

Bu esa bilimlarni shunchaki ma'lumotlar to'plami bilan adashtirib yuborishdan asraydigan muhim omildir. Mazkur aloqadorlikni tushunish ta'lim tajribalarining sifati va chuqurligini aniqlash uchun g'oyat muhimdir.

TAHLIL VA NATIJALAR

Axborotning tabiati uning gnoseologik asoslari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, uni olish va turli vaziyatlarda qo'llashga ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim amaliyoti taraqqiy etib borgan sari, o'quv dasturlarini samarali rejalashtirish va amalga oshirish uchun bilimni shakllantiruvchi tamoyillarni anglab yetish muhim ahamiyat kasb etadi. Asosiy epistemologik qarashlar va ta'lim kompetensiyalarini rivojlantirish o'rtasidagi muhim aloqadorlik bu qarashlar pedagogik usullar va baholash strategiyalarini qanday belgilashini ko'rsatib o'tadi. Bundan tashqari, yangi shakllanayotgan kognitiv semantika sohasi bilim haqidagi tushunchamizning dinamik o'zgarishlarini va unga xos metafizik asoslarning rolini yoritib beradi. Kognitiv semantika – tilshunoslikning bir tarmog'i bo'lib, til ma'nolari inson aqli (kognitsiyasi) va dunyoni idrok qilish jarayonlari bilan chambarchas bog'liq, deb hisoblaydi. Bu nazariya til birliklari (so'zlar, iboralar, gaplar) ma'nosini insonning dunyo to'g'risidagi bilimlari, tajribasi, tushunchalari (konsepsiyalari) bilan tushuntirishga harakat qiladi.

Kognitiv semantika tilni aqliy jarayonlar va konseptual tizim orqali tahlil qiladi. Uning asosiy g'oyalari quyidagilardan iborat:

1. **Konseptuallashtirish (conceptualization):** Tildagi ma'no inson aqlida shakllangan konseptual tizimning natijasidir. Inson o'z tajribasini ma'lum konseptlarga (tushunchalarga) aylantirib, ularni tilda aks ettiradi.
2. **Ma'noning denotativ emas, balki konseptual tabiati:** So'zlar faqat real dunyo ob'ektlarini to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatmaydi, balki inson ongida mavjud bo'lgan tushuncha (mental obrazlar)ga bog'liq bo'ladi.
3. **Metafora va metonimiyaning markaziy ahamiyati:** Metafora va metonimiya kognitiv semantika nazariyasida muhim hisoblanib, inson tushunchalarining shakllanishida asosiy rol o'ynaydi. Masalan, vaqtni pul sifatida qabul qilish ("vaqtim ketdi", "vaqtimni isrof qildim") kognitiv metafora hisoblanadi.
4. **Ma'noning prototip nazariyasi (Prototype theory):** Ma'noni qat'iy va aniq chegaralangan emas, balki "tipiklik darajasi" asosida tushuntiradi. Masalan, "qush" tushunchasi uchun chumchuq ko'proq prototip bo'lsa, tuyaqush u qadar tipik emas. Misol: Kognitiv semantika nuqtai nazaridan "yurmoq" fe'lining ma'nosi faqat "qadam bosish" bilan cheklanmaydi. Uning ma'nosi inson tajribasi va metafora orqali kengayadi: yo'l bo'ylab yurmoq – real harakat, hayot yo'lida yurmoq – metaforik ma'no (hayotning davom etishi, yashash jarayoni), ong yo'lida yurmoq – ma'naviy-ma'rifiy harakatni anglatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bu misoldan ko'rinishicha, kognitiv semantika nazariyasi til ma'nolarini insonning fikrlashi, his qilishi va tasavvur qilishi jarayonlari bilan chambarchas bog'laydi. Bunday fanlararo yondashuvlar nafaqat ma'lumotlarni tushunishimizni boyitadi, balki falsafiy tanqidlarni ta'lim islohotlariga singdirish zarurligini ham ta'kidlaydi va shu orqali umumiy gnoseologik izlanishlarimizni ilgari suradi. Shunday qilib, axborotning tabiati shaxsiy hamda ijtimoiy ta'lim tajribasini shakllantiradigan nazariy asoslarni ham, amaliy natijalarni ham qamrab oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Назаров Қ. Билиш фалсафаси (гносеология). – Тошкент: "Файласуфлар миллий жамияти нашриёти", 2004. – Б. 5.
2. Magrini, James. How the Conception of Knowledge Influences Our Educational Practices: Toward a Philosophical Understanding of Epistemology in Education. (2009). Philosophy Scholarship, Paper 13. Available at: <http://dc.cod.edu/philosophypub/13>
3. Karmakar, Samir. Cognitive Semantics: An Extension of the Cartesian Legacy. (2006). The Slovak Association for the Study of English. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/86799.pdf> (Accessed: 30-Mar-2025).
4. Popper, Karl R. Objective Knowledge: An Evolutionary Approach. – Oxford: Clarendon Press, 1972.
5. Chalmers, A. F. What Is This Thing Called Science? – 4th ed. – Maidenhead: Open University Press, 2013.
6. Nonaka, Ikujiro & Takeuchi, Hirotaka. The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation. – New York: Oxford University Press, 1995.
7. Floridi, Luciano. The Philosophy of Information. – Oxford: Oxford University Press, 2011.
8. Dretske, Fred. Knowledge and the Flow of Information. – Cambridge, MA: MIT Press, 1981.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.